

**PATRIMONIUL TEXTIL AL PUTNEI: SPECIFICUL
ORGANIZĂRII MUZEALE**

**THE TEXTILE PATRIMONY OF PUTNA: THE
CHARACTERISTICS OF MUSEUM CONFIGURATION**

Mihai I. A. Lupu*

Dr. Ileana Crețu**

MOTTO: “Mănăstirea Putna, legendă, istorie și evlavie. Sub impulsul acestui triptic, fiii poporului român din întreaga țară își îndreaptă pașii către Mănăstirea Putna, acolo unde în prisos de artă veghează duhul voievodului Ștefan cel Mare, ctitor și apărător al țării și ‘athlet al lui Hristos’.”

Prea Fericitul TEOCTIST
Patriarhul Bisericii Romane¹

Abstract

The study presents how the Putna Monastery Museum was reorganized for the 500th Anniversary of Stephen the Great's Death (2. 07.2004) and it also suggests some possible directions in the museum's development.

Keywords: Putna Monastery, Byzantine embroidery, conservation.

Muzeul Mănăstirii Putna deține una dintre cele mai importante colecții de artă textilă medievală din Europa prin valoarea materială, artistică și documentară conferite de calitatea materialelor utilizate, specificul tehnicilor de execuție, inscripțiile brodate. Combinarea firului metalic prețios, a perlelor și pietrelor scumpe cu mătasea fir sau țesătură, conferă prețiozitate, eleganță și desăvârșită armonie acestor „*picturi cu acul*”. Calitatea excepțională, unitatea stilistică și rafinamentul pieselor au impus expunerea lor, permanentă sau temporară, de la începutul secolului al XX-lea. Strădania părintelui Alexie Cojocaru, călugăr al

* Expert investigator Muzeul Național de Artă al României.

** Expert restaurator textile, Muzeul Național de Artă al României; doctor în istorie.

¹ Claudiu Paradais, *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1988, p. VII.

Mănăstirii Putna, a scos la iveală, după 2004, date remarcabile referitoare la prezența unora dintre capodoperele brodate la manifestări organizate cu mult înainte de 1925, data primei prezențe, oficial recunoscute, în Expoziția internațională de la Paris: 1855 la Cernăuți, 1873 la Viena, 1874 la Kiev, 1886 la Cernăuți, 1887 la Viena. Este important de menționat faptul că protocolul de împrumut stipulează inclusiv plata pentru transportul obiectelor la „*expozițiunea arheologică de la Kiev*”², alături de descrierea cu lux de amănunte a piesei, date, dimensiuni, valoare materială și nr. inventar, după reguli aproape similare celor actuale. Datorăm lui Karl Romstorfer supraviețuirea patrimoniului liturgic românesc bucovinean, prin impunerea sistemului modern de protecție în puținele mănăstiri păstrate în timpul dualismului austro-ungar, și clericilor luminați³ ai Bisericii Ortodoxe Române, publicarea primelor lucrări referitoare la patrimoniul liturgic. Primele informații dedicate pieselor brodate cu fir metalic din Bucovina apar la sfârșitul secolului al XIX-lea, în lucrările Episcopului Melchisedec sau ale lui Stelian Florea Marian. Colecția de artă religioasă a Mănăstirii Putna face obiectul unor importante studii apărute între 1886-1938⁴. Între 1948 și 1989, cercetarea a avut de suferit din cauza criteriului politic, anti-religios, dezvoltând reticența clerului față de cercetătorul laic, care eluda aspectul liturgic al bunului cultural religios. Fenomenul este comun întregii zone creștine ortodoxe aflată sub regim comunist. Excepțiile sunt cu atât mai semnificative. În 1958 apare *Repertoriul Monumentelor și Obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare* și, 30 de ani mai târziu, *Comori ale spiritualității românești la Putna* de Claudiu Paradais, ambele cu un aparat bibliografic remarcabil. Nu este în intenția autorilor prezentarea istoriei muzeului Mănăstirii Putna, ci de a expune problematica generală a colecției de artă textilă, pe care, prin deosebita deschidere și sprijinul Prea Sfințitului Arhimandrit Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii, am avut prilejul s-o analizăm. Implicarea noastră directă, în anul 2004, în reorganizarea muzeului în forma actuală ne-a permis înțelegerea complexității și responsabilității demersului în care ne-am angajat. Timpul scurt avut la dispoziție și factori obiectivi, independenți de voința noastră, ne-au limitat alternativele. Ne-a revenit sarcina selectării și prezentării celor mai frumoase piese ale epocii ștefaniene, într-o manieră menită să integreze, imaginar, spațiul interior al bisericii în muzeu, păstrând semnificația liturgică, atmosfera de reculegere, căldură și liniște spirituală, facilitând apropierea publicului de valorile tradiționale ale ortodoxiei românești.

Criteriile de selecție au avut în vedere:

1. specificul, valoarea și fragilitatea colecției;

² cf. Dosar de corespondență 1874, 1, Nota 561 – pus la dispoziție prin bunăvoința părintelui Alexie Cojocaru și a P. S. Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna.

³ Episcop Melchisedec, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, an I, vol. I, 1883.

⁴ Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, Editura Cugetarea-Delafras, [1940], p. 737.

2. starea de conservare, modalitatea de expunere și gradul de risc pe termen lung, în condiții de microclimat constant.

Principiile de lucru au avut la bază:

1. cunoașterea detaliată a colecției;
2. identificarea cauzelor degradării și a repercusiunilor asupra stării de sănătate a pieselor, cercetarea condițiilor de micro-climat specifice vechiului muzeu, în vederea eliminării sau reducerii factorilor nocivi;
3. identificarea priorităților de intervenție, pe termen scurt, mediu și lung;
4. stabilirea urgențelor de restaurare, fără deplasarea obiectelor din incintă, vizând o acțiune de perspectivă în care Muzeul Mănăstirii să dețină propriul laborator de conservare-restaurare;
5. aplicarea criteriilor de selecție, asumându-ne *reducerea numărului obiectelor etalate în anii anteriori*.

Textile extrem de valoroase au rămas depozitate din cauza precarității stării de sănătate. Gândirea unui nou spațiu de expunere, în care să-și găsească locul devine imperativ.

COLECȚIA TEXTILĂ A MĂNĂSTIRII PUTNA

Modernizarea sistemului muzeal în România anilor '70 a impus o nouă atitudine față de capodoperele medievale aflate în proprietatea BOR, confruntată cu numeroase pierderi de-a lungul întregii sale istorii: distrugerea pieselor liturgice pentru recuperarea firului metalic, al perlelor și pietrelor prețioase, secularizarea averilor mănăstirești (1864), transportul tezaurului la Moscova sau includerea unor piese în patrimoniul unor instituții de stat după 1945.

Analiza generală a condițiilor de conservare și expunere a colecției Mănăstirii Putna, redeschisă publicului în anii '70, a relevat carențe de expunere, iluminare, securitate, dublate de problemele specifice patrimoniului eterogen. Conservatorul general al Complexului Muzeal Suceava, dl. Mihai Spănu, a semnalat drept cauză a acestor deficiențe politica muzeală. „În ciuda valorii lor de tezaur, bunurile nu au beneficiat de alte cicluri de repaus decât cele impuse de perioadele mai puțin vizitate, nu au avut inspecții și intervenții periodice, amănunțite și la nivelul piesei, proceduri de conservare, dezinfecție, igienizare; un personal specializat și atestat nu există decât de dată recentă”⁵. Restaurarea patrimoniului textil apare ca necesară și obligatorie, pe termen lung, pentru toate piesele. Ea trebuie eșalonată în funcție de degradare, forma evolutivă sau pasivă a degradărilor.

Regretatul Claudiu Paradais rămâne cel care a construit cel mai complet discurs științific despre colecția textilă putneană și tipologia ei⁶. Lucrarea sa a fost punctul de referință în începerea demersului nostru. Criteriul principal de studiu a

⁵ Mihai Spănu, *Muzeul Mănăstirii Putna: problematica de conservare*, 2004, manuscris, p. 1, 4.

⁶ Claudiu Paradais, *op.cit.*

fost clasificarea obiectelor după funcționalitatea inițială (Tabel 1). Inventarul său, comparat cu cel din muzeu, a permis construcția imaginii clare asupra tipologiei colecției și stării ei de sănătate.

La o *primă analiză a celor 45 piese* aflate în expunere din anii 1975, am constatat că:

1. 17 bucăți (37,7%) erau în stare relativ bună, necesitând minime intervenții, incluzând sisteme de expunere corespunzătoare;

2. 28 bucăți (63,3%) sunt broderii în tehnică bizantină, cu fir metalic argint sau argint aurit, mătase și perle, pe fond pânză, saten sau catifea de mătase, roșie, bleu sau albastră; dintre acestea: cinci sunt cu suport înlocuit, cinci complet brodate cu fir metalic, iar trei brodate fir mătase; opt dintre ele prezintă degradări de diferite grade, cele mai afectate fiind: *Acoperământul de mormânt al Doamnei Maria de Mangop* (1477), *Epitaful Eufemiei și Eupraxiei* (în secolul al XV-lea), epitaful donat de Ștefan cel Mare în 1490, două epitrahile din secolul al XV-lea, dăruirea *Buna Vestire* (1484), un acoperământul de tetrapod, acoperământul de mormânt al Doamnei Maria-Voichița;

3. 14 piese (31%) sunt țesături de calitate și proveniențe diferite, damasate sau broșate cu fir metalic prețios, recuperate din veșminte de curte și transformate în piese liturgice sau veșminte; dintre acestea, cinci sunt țesături orientale, restul italiene. Cea mai prețioasă rămâne „*drappi d'oro = materialul de aur*” al acoperământului de mormânt al lui Ștefan cel Mare⁷.

4. am identificat șase țesături cu inscripții de donație brodate cu fir metalic, una singură având și decor vegetal, realizat în aceeași tehnică.

5. majoritatea obiectelor din colecție au suportat intervenții de reparare, transformare, modificare a formei, funcționalității, adăugându-li-se materiale care favorizează degradarea, prin tensionare și comportament diferit față de factorii de mediu.

Cauzele degradării sunt:

1. vechimea și utilizarea lor în serviciul religios;
2. uzura inițială a textilelor decupate și reasamblate;
3. tehnica originală de execuție, bazată pe combinații eterogene de materiale anorganice grele (fir metalic, pietre prețioase) montate pe suporturi textile (bumbac, in sau mătase) sau țesute cu fire de mătase;
4. depozitarea textilelor de-a lungul timpului în condiții de umiditate și temperatură excesivă, plierea pieselor și presarea lor prin suprapunere, etalarea la verticală pe rame din lemn, prin ținte metalice, pe termen lung;
5. istoria proprie colecției.

⁷ Z. I. Balta, M. Donten, I. Crețu, *Characterization of the metallic threads in some medieval court garments and ecclesiastical vestments by using SEM-EDS*, HWC Conference Madrid, 2006.

Mențiune specială: regimul special de vizitare, concentrat în perioada mai-septembrie, a favorizat relaxarea pieselor în lunile de iarnă, când sălile muzeului se aflau în întuneric.

Cunoașterea patrimoniului textil a permis:

1. alegerea a 32 textile, reprezentând 68% din ansamblul celor etalate între 1976-2003;
2. condițiile de etalare au fost strict monitorizate: materiale neutre chimic, planuri înclinate, aproape orizontale, lumina sub 50 lămpi, numai pe perioada de vizitare, microclimat-controlat, sistem de securitate anti-efracție și anti-incendiu;
3. s-a renunțat la paștele broșate pentru a evita tensionarea prin expunere la verticală;
4. s-a renunțat la expunerea *Epitafului din 1490* remontat în secolul al XIX-lea pe un suport nou, foarte casant;
5. a fost restaurată capodopera colecției, *Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop*;
6. au fost concepute sisteme de etalare pentru acoperămintele de mormânt ale lui Ștefan cel Mare și Mariei Voichița;
7. două epitrahile din secolul al XV-lea, reprezentative pentru broderia bizantină europeană, au fost depozitate, din cauza stării grave de degradare;
8. dezinstalarea vechiului muzeu a fost fotografiată și filmată, în vederea realizării arhivei referitoare la piesele expuse timp de peste 25 de ani.

Conceperea și organizarea spațiului muzeal

Concepția circuitului muzeal a avut la bază criteriul integrării pieselor în spațiul liturgic, respectându-le funcționalitatea inițială. Proiectul general, scenografia expunerii, conservarea pieselor, depozitarea după demontarea vitrinelor au fost rodul colaborării unei echipe de specialiști ai Direcției de Cultură MCC-Suceava, Complexului Muzeal Bucovina, Muzeului Național de Artă al României și Muzeului Mănăstirii Putna care au urmărit “*să pună în valoare noile sau neexploratele descoperiri legate de tematica de idei a expoziției și să le integreze arealului de cultură european, realizând un ansamblu expozițional atractiv, obținut prin conlucrarea elementelor muzeotehnice clasice cu cele derivate din progresele tehnicii și industriei multimedia*”⁸.

Astfel:

1. parterul este conceput ca un interior de biserică, simbolizând însăși Mănăstirea Putna;
2. colecția de epitrahile, în vitrine verticale, este plasată într-o nișă semicirculară, corespunzătoare altarului;

⁸ Mihai Spănu, *art.cit.*, p. 1.

3. cel mai fastuos obiect al colecției și cel mai încărcat de semnificație istorică, *Acoperământul de mormânt al lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, este vizibil din perspective diferite, ambele focalizând atenția privitorului, la intrarea în muzeu, prin deschiderea centrală a zidului de la parter și coborând de pe scara generoasă de la etajul întâi. Piesa poate fi privită din unghiuri diferite, punând în evidență strălucirea aurului și contrastul cu catifeaua roșie.

4. acoperămintele de mormânt ale Mariei-Voichița și Mariei Despina Basarab sunt așezate pe socluri, în vitrine;

5. plasarea unui costum complet, din secolul al XIX-lea, în preajma *Acoperământului lui Ștefan*, simbolizează jertfa monahilor și prezența lor permanentă în viața comunității, în conservarea și transmiterea valorilor autentice creștin-ortodoxe, grija lor față de memoria marelui domnitor și facilitează înțelegerea tipologiei și rafinamentului ornamentației costumului liturgic românesc;

6. cea mai valoroasă piesă de broderie a colecției, *Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop*, este conservată într-o casetă-vitrină, din sticlex, pe un postament plasat central, în sala de la etajul 1;

7. *crucile* sunt grupate într-o singură vitrină, creând imaginea de ansamblu a ceea ce înseamnă arta desăvârșită a sculpturii în lemn;

8. manuscrisele valoroase au fost expuse închise, dar fotocopii color, format A3, le însoțesc pe cele mai importante dintre ele, într-o etalare verticală;

9. replica sabiei lui Ștefan cel Mare leagă religia și arta de luptă permanentă de menținere a independenței Moldovei și de apărare a granițelor creștinătății orientale;

10. obiectele din metal sunt expuse în două vitrine.

Studiul patrimoniului textil al Mănăstirii Putna și intervențiile directe de conservare și restaurare au demonstrat că analiza stilistică a pieselor este unul dintre demersurile necesare, dar nu și suficiente, pentru înțelegerea problematicei acestor obiecte. Etalarea pieselor textile a reprezentat o provocare:

1. Criteriul vechimii și al evoluției artistice este prioritar în expunere?

2. Ce rol are „arheologia muzeografică” în dezvoltarea și îmbogățirea colecțiilor?

3. Care dintre modalitățile de prezentare a obiectelor prezintă cel mai mic factor de risc?

4. Impunerea parametrilor de microclimat universal acceptați se poate face automat?

Muzeografia este o știință vie în permanentă construcție. Muzeele, ca depozitare ale memoriei colective a umanității, își modifică criteriile de selecție și etalare și își dezvoltă capacitățile de preservare și intervenție. Specialistul amendează eventualele disfuncționalități, caută soluții de prezentare a colecției

astfel încât să răspundă oricărui tip de vizitator, în funcție de educație sau interesul său practic.

Perspective și proiecte

Criteriul vechimii și al evoluției artistice este prioritar în expunere?

În ultimii 20 de ani, conceptul noii muzeologii a marcat nașterea unei adevărate revoluții conceptuale, în care rolul fundamental revine muzeului și patrimoniului său ca formator, păstrător și transmițător de informație⁹. Unii receptează fenomenul ca revoluție a domeniului, menită să elimine formele anchilozate de prezentare didacticistă, pentru a le înlocui cu dinamica unei prezentări incitante, care să trezească interes și curiozitate. Arhitectura și spațiul de expunere, mobilierul, ambientul general contribuie la succesul muzeului modern, în care conservarea și restaurarea se impun ca prioritare. Muzeul Mănăstirii Putna, în forma actuală, poate fi considerat unul dintre cele mai frumoase din spațiul muzeografic românesc. Timpul limitat, veșnicele constrângeri economice și fireasca teamă de schimbare au limitat alternativele și au impus căutarea unor soluții „ad-hoc”, fără a accepta compromisul. Probitatea specialistului dedicat domeniului de studiu ne impune corecții ale proiectului inițial, utile celor care vor veni după noi. Conceptul general al modificării muzeului ar trebui să aibă la bază crearea unui complex cu diferite secții și funcționalități, construit pe grupe de vârstă și interes.

Secțiunile muzeului ar putea fi:

- a. *Arta medievală* cu sala *TEZAUR* și spațiu de documentare pentru specialiști (biblioteca);
- b. *Costum și odăjdii liturgice*;
- c. „*Serbările Putnei*” (1871-2010) – obiecte cu valoare documentară, expuse în Turnul de la intrare, cu accesul vizitatorilor pe drumul de strajă. Spațiul, închis cu sticlă, permite organizarea de expoziții de artă, punându-se bazele colecției de artă plastică contemporană.
- d. *Ruinele vechilor chilii și ale Casei domnești* pot fi refăcute și redată publicului¹⁰, cu amenajări care să arate cum erau acestea la origine.

Pentru secțiunile „*Serbările Putnei*” (1871-2010) și *Ruinele vechilor chilii și ale Casei domnești* se vor întocmi proiecte separate, între beneficiar și arhitect, deoarece implică o procedură complexă.

a). Arta Medievală și expunerea de bază

1. Capodoperele colecției, considerate *TEZAUR*, ar trebui etalate într-un spațiu independent de restul expunerii, la care accesul să fie restricționat, asigurând protecția și controlul facil al microclimatului.

1.1. muzeul deține piese bizantine ce trebuie confirmate de studii viitoare;

⁹ Ioan Opris, *Muzeosofia*, București, Editura Oscar Print, 2006, p. 34.

¹⁰ Claudiu Paradais, *op.cit.*, p. 729.

1.2. acoperământul Mariei de Mangop trebuie să beneficieze de protecție suplimentară.

2. Expunerea de bază poate să nu difere de cea actuală cu următoarele amendamente:

2.1. mobilierul trebuie să îndeplinească dublu rol: de expunere și depozitare, facilitând repausul pieselor fragilizate, cu schimbarea periodică a celor expuse;

2.2. completarea spațiului de la parter cu panou despărțitor din stiplex, prevăzut în proiectul inițial, care să închidă parțial altarul, sugerând iconostasul, cu perspectivă asupra epitrahilelor¹¹.

3. Studiul colecției textile și valorificarea ei în revista „Analele Putnei”, editată de Centrul de cercetare „Ștefan cel Mare” al Sfintei Mănăstiri Putna.

4. Amenajarea unui spațiu dedicat filmelor-document referitoare la istoria străveche a mănăstirii, la importanța ei ecumenică pentru întreaga creștinătate orientală, influența excepțională a ctitorului în occidentul european medieval, personalitatea și incitantă postura de „Împărat”¹², marcând în felul acesta gestul însuși al marelui domnitor care ar fi hotărât, conform cu Iacob Putneanul, ca Putna să fie „cea mai întâi, cap mănăstirilor pământului Moldovei, singura de sine stăpânitoare, de nicăire supusă”¹³.

b). Costum și odăjdii liturgice

„Arheologia muzeografică” descoperă, recuperează și înzestrează cu valoare obiecte aflate în afara depozitelor de patrimoniu, uneori piese cu funcționalitate cotidiană. Obiectele de cult înzestrate cu semnificație liturgică reprezintă nucleul colecției muzeale de bază. Sursele posibile de dezvoltare a colecției muzeale textile și implicit de valorizare a bunurilor culturale mănăstirești:

b.1. *colecția costumelor liturgice ale epocii moderne și contemporane*

b.2. *fragmente textile*

b.3. *materiale din săpăturile arheologice*

b.4. *obiecte donate mănăstirii cu diferite ocazii*

b.1. *Colecția costumelor liturgice, realizate la începutul secolului al XIX-lea*, reprezintă un potențial neexplorat, una dintre cele mai interesante surse documentare, în ciuda ideilor preconcepute:

b.1.1. sunt considerate nesemnificative, unele produse industriale;

b.1.2. rareori este conservat un costum complet;

b.1.3. dificultatea de a concepe un spațiu muzeal și o scenografie corespunzătoare;

¹¹ Emil C. Ursu, Florin Hău, *Proiect de realizare a spațiului muzeal la Mănăstirea Putna. Schiță tehnică*, manuscris, 2003.

¹² Dumitru Nastase, *Ideea Imperială în Țările Române. Geneza și evoluția ei în raport cu vechea artă românească*, Atena, 1972.

¹³ Dumitru Nastase, *Ștefan cel Mare Împărat*, în „Studii și materiale de istorie medie”, nr. 16, 1998.

b.1.4. restaurarea lor ridică probleme complexe din cauza materialelor sintetice, coloranților instabili și firelor metalice de calitate inferioară;

b.1.5. sunt preferate piesele unicat, de colecție, cu broderii sau pasmanterie scumpă.

Considerăm că înființarea secției costumului liturgic la Mănăstirea Putna ar crea un precedent excepțional. În România nu există un muzeu dedicat veșmintelor bisericești, evoluției și semnificației lor. Vizitatorul este impresionat de strălucirea aurului sau de expresivitatea chipului brodat, dar nu are nici o informație despre simbolul fiecărei piese.

Continuând străvechea tradiție a cărturarilor putneeni, sub oblăduirea P.S. Arhimandrit Melchisedec Velnic, actualul stareț al Mănăstirii, s-a început tipărirea: *INVENTARIUM cel vechi, din anul 1783, octomvrie, in 23*¹⁴. Conform documentului, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, tezaurul Mănăstirii Putna cuprindea cca. 163 obiecte textile din care 100 erau veșminte liturgice brodate sau realizate din țesături de mătase damasată, cu sau fără fir metalic și galoane, unele noi, altele „prefăcute”, multe dintre ele având însemnarea „foarte vechi”. Descrierea lor amănunțită, „glosarul” termenilor arhaici și elementele de identificare din descrierile pieselor pot servi ca puncte de plecare în recompunerea ansamblurilor costumelor.

Cel mai bun exemplu de valorificare muzeografică a unei astfel de piese îl reprezintă costumele arhieresc expuse în dreapta acoperământului de mormânt al lui Ștefan cel Mare și Sfânt, pus la dispoziție de P.S. Arhimandrit Melchisedec Velnic. Utilizat în timpul serviciului religios până în 2004, costumele sunt din țesătură broșată din mătase tip Jacquard, realizată în secolele XIX-XX, ca și năbedernița. Compararea cu metrajul „drappi d’oro”, contemporan lui Ștefan cel Mare, evidențiază diferența de calitate, rafinament.

Deschiderea acestei secții trebuie să aibă în vedere:

- a. inventarierea pieselor cu precizarea stării de conservare;
- b. corelarea informațiilor scrise cu piesele;
- c. etalarea se poate face pe manechine, în vitrine de centru și margine;
- d. costumele aparținând personalităților BOR pot constitui un grup separat, incluzând și obiecte aparținând acestora împreună cu biografiile lor;
- e. piesele izolate sau în stare precară de conservare, pot servi ca sursă documentară;
- f. costumele aflate în uz pot deveni, în viitor, parte a colecției.

b.2. *Fragmente textile*

Aparent neînsemnate, deseori extrem de degradate, realizate din materiale cu aspect îmbătrânit, cu dimensiuni sau forme excentrice, uitându-se de unde provin, par un balast pe care mulți dintre oamenii de muzeu îl consideră inutil.

¹⁴ Monah Alexie Cojocaru, *Inventarul de odore și obiecte ale Mănăstirii Putna (1796)*, în „Analele Putnei”, II, nr. 1-2/2006.

Marile muzee ale lumii colecționează fragmente textile, formând bănci de date. Textilele muzeale, în special cele mănăstirești, au fost de-a lungul timpului constant reparate. Restaurarea broderiilor bizantine în M.N.A.R a semnalat înlocuirea dublurii originale sau completarea lacunelor cu fragmente diverse care devin surse de interes științific.

b.3. *Materiale din săpături arheologice*

În 1857, Karl A. Romstorfer a publicat integral raportul comisiei însărcinate cu *Săpătura arheologică din 11-17 nov 1856 privind mormintele familiei domnitoare a Moldovei*. În mormântul Mariei Chiajna, fiica lui Ștefan, au fost descoperite „*rămășițe de veșminte lucrate în fir de aur și argint, cu franjură și galoane de aur, podoabe de perle și nasturi de argint, precum și două morminte de aur cu turcoază și rubin*”. De la Elena Brancovici se păstrasera „*resturi de țesături cu fir de aur, 46 nasturi metalici auriți și trei inele*”. Bogdan al III-lea, Petru Rareș și Ștefăniță fuseseră înmormântați în mantii somptuoase, ultimul având o „*cruce de aur brodată în dreptul pieptului*”. La acea dată, fragmentele nu au fost considerate valoroase și nu li s-a acordat atenție. Documentele târzii vorbesc despre păstrarea lor într-o urnă deschisă spre a fi prezentate vizitatorilor, dar la începutul secolului al XX-lea fuseseră uitate. Viețuitorii de azi ai mănăstirii nu pot da detalii despre soarta lor. Sunt ele cu adevărat pierdute, sau printr-un capriciu al sorții pot fi regăsite? O eventuală punere în stare de expunere a unor fragmente textile aparținând voievozilor apropie vizitatorul de timpul istoric real și de marile lui personalități. Săpăturile viitoare din bisericile Bucovinei vor dezveli alte importante mărturii ale trecutului, al căror loc este în acest spațiu muzeal.

În vitrina cu „*odoare*” a actualului muzeu, am așezat nasturii și cerceii descoperiți în mormântul Mariei de Mangop, atât de asemănători cu cei „*zugrăviți*” cu fir de mătase și argint aurit pe celebrul acoperământ de mormânt. Vizitatorul trece grăbit, fără să sesizeze similitudinea lor. Regândirea expunerii prin plasarea unei reproduceri de calitate a chipului Doamnei Moldovei ar sugera acest lucru.

b.4. *Obiecte donate mănăstirii cu diferite ocazii*

Steagurile rituale sau omagiale, perdelele brodate, ștergarele sau portretele donate conturează idea prefacerilor prin care a trecut mănăstirea, și-și găsesc locul într-o expunere eclectică.

Nu putem încheia acest scurt excurs într-o posibilă nouă devenire a patrimoniului Mănăstirii Putna fără să reiterăm importanța și necesitatea construirii unui laborator de restaurare-conservare textile, deserving toate necesitățile mănăstirilor bucovinene, probabil mai mari decât ne putem imagina acum.

Considerăm că valorile conservate în biserici necesită și impun aceeași atenție și grijă acordate celor din muzeele de stat.

Tabel 1:

Nr.	TIPOLOGIE	Nr.PIESE	TEHNICA ORIGINALA
	Epitafuri, aere și procovete	7	Broderii tehnică bizantină
	Dvere, zăvese, valuri de tâmplă	10	Broderii tehnică bizantină (4); țesături (6)
	Acoperaminte de pristol și tetrapod	7	Broderie metal; țesături cu sau fără inscripții (6)
	Acoperaminte de mormânt	7	Broderii tehnică bizantină (2); țesături (5)
	Orare	3	Broderii tehnică bizantină
	Epitrahile	11	Broderii tehnică bizantină
	Rucavite	1	Broderie tehnică bizantină
	Feloane	1	Țesături cu inscripție brodată
	Omofoare	3	Broderii în tehnică bizantină
0	Bedernițe	1	Broderie în tehnică bizantină cu perle
1	Mitra	1	Broderie în tehnică bizantină
	TOTAL	52 piese	34 broderii + 18 țesături

MULȚUMIRI:

Excelențelor sale: dl. acad. Răzvan Theodorescu, Ministru al Culturii, I.P.S. Pimen Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, dl. prof.univ.dr. Ioan Opreș, Ministru secretar de Stat în acea perioadă, P.S. Arhimandrit Melchisedec Velnic, stareț al Mănăstirii Putna și tuturor viețuitorilor, dl. Constantin Emil Ursu, Director DJCC Suceava, pentru grija și respectul față de minunatul patrimoniu al Putnei, pentru susținere și sprijin permanent.

Mulțumirile noastre merg spre echipa de restauratori textile ai M.N.A.R. care au contribuit la reamenajarea Muzeului Mănăstirii Putna, concomitent cu restaurarea Acoperământului de mormânt al Mariei de Mangop, printr-un uriaș efort și implicare sufletească deosebită: Silvia Maria Boca, Liliana Găgeanu, Sorina Gabriela Marin, Roxana Andreea Stuparu, Iolanda Turcu, Elena Mariana Oteteleşanu.

Sală de expoziție. Muzeul Mănăstirii Putna. Înainte de reorganizarea muzeului.
Exhibition Room- The Putna Monastery Museum. Before the reorganization of the museum.

Sală de expoziție. Muzeul Mănăstirii Putna. După reorganizarea muzeului.
Exhibition Room - The Putna Monastery Museum. After the reorganization of the museum.

Sală de expoziție. Muzeul Mănăstirii Putna. După reorganizarea muzeului.
Exhibition Room - The Putna Monastery Museum. After the reorganization of the museum.

Sală de expoziție. Muzeul Mănăstirii Putna. După reorganizarea muzeului.
Exhibition Room - The Putna Monastery Museum. After the reorganization of the museum.

Sală de expoziție. Muzeul Mănăstirii Putna. După reorganizarea muzeului.
Exhibition Room - The Putna Monastery Museum. After the reorganization of the museum.

Sală de expoziție. Muzeul Mănăstirii Putna. După reorganizarea muzeului.
Exhibition Room - The Putna Monastery Museum. After the reorganization of the museum.